

Between Containment and Connection

Lie Hua Hu 3472299

Een thesis over de beïnvloeding van het gebruik van smartphones, als representant voor mobiele apparaten, op het sociale contact van de gebruiker met anderen in diens sociale omgeving. Aan bod komen theorieën en visies van onder andere Sherry Turkle, David Riesman, Mizuko Ito, Daisuke Okabe, Ken Anderson en Barry Wellman.

Inhoudsopgave.

Abstract.....	3
Inleiding.....	4
1. Mobiele apparaten: receptie.....	6
1.1 The Lonely Crowd (David Riesman).....	7
1.2 Cocooning & camping (Mizuko Ito, Daisuke Okabe & Ken Anderson).....	9
2. Mobiele apparaten: faciliteiten in de stad	11
2.1 Networked individualism (Barry Wellman).....	11
2.2 Networked individualism, cocooning en camping in de stad	12
3. Conclusie.....	13
4. Discussie.....	15
Literatuur.....	16
Bronnen.....	16

Abstract.

Door de komst van mobiele apparaten zoals de smartphone en de tablet met een 3G-verbinding of draadloos internet lijkt de gebruiker altijd online te zijn. De meningen over de continue aanwezigheid van de gebruiker in de online wereld zijn verdeeld. Enerzijds kan er worden gesproken van een positieve invloed van mobiele apparaten op de gebruiker, zoals de stelling dat de mens als individu meer genetwerkt is dan voor de tijd van mobiele technologieën. Anderzijds heerst onder andere de opvatting dat de gebruiker in een isolement raakt en meer van de technologie verwachten dan van de sociale omgeving. De vraag is welke invloed het gebruik van de smartphone, als representant van mobiele apparaten, heeft op het sociale contact van de gebruiker in diens sociale omgeving. Dit onderzoek richt zich op de verschillende theorieën en visies van enkele auteurs en onderzoekers die enerzijds waarnemen dat men meer genetwerkt is en anderzijds sprake is van een isolement door het gebruik van mobiele apparaten. Hierbij is de hypothese dat er door het gebruik van onder andere de smartphone, de gebruiker meer sociale interactie heeft doordat de gebruiker altijd online is.

■ *Keywords* smartphone - mobiele apparaten - isolement - other-direction - networked individualism - cocooning - camping

Inleiding.

Het medialandschap is al aan veranderingen onderhevig sinds het ontstaan en de ontwikkeling van allerlei verscheidene mediatechnologieën. Deze technologieën hebben niet alleen het medialandschap veranderd, de invloeden ervan klinken ook door in het sociale leven van de gebruiker en diens sociale omgeving. De opkomst van geavanceerde informatie- en communicatietechnologieën zoals GPS navigatie, cameratoezicht en pervasive games hebben dus voor veranderingen gezorgd in de organisatie en de ervaring van het stedelijk leven. Eén van de grootste technologieën is mobiele communicatie en het heeft de wijze waarop de gebruiker zich gedraagt in een sociale omgeving beïnvloed. Vooral door de komst van de mobiele apparaten als de smartphone en de tablet met een 3G-verbinding of draadloos internet lijkt de gebruiker altijd online te zijn. De meningen over de continue aanwezigheid van de gebruiker in de online wereld zijn verdeeld. Enerzijds kan er worden gesproken van een positieve invloed van mobiele apparaten op de gebruiker, zoals de stelling dat de mens als individu meer genetwerkt is dan voor de tijd van mobiele technologieën (e.g. Wellman, 2002; Power & Horstmannshof, 2004). Anderzijds heerst onder andere de opvatting dat de gebruiker in een isolement raakt en meer van de technologie verwachten dan van de fysieke omgeving (Turkle, 2011). Het isolement heet ook wel *cocooning*, wanneer een gebruiker zich terugtrekt uit de sociale fysieke omgeving door bijvoorbeeld muziek te luisteren op de mp3-speler of door een game te spelen op de smartphone (Ito, Okabe & Anderson, 2007). Hoewel een soortgelijk debat al eeuwen bestaat sinds de boekdrukkunst, in een tijd waarin lezen in privé nog niet werd geaccepteerd, werpt de opkomst van mobiele apparaten - met name de smartphone - een nieuw licht op de sociale invloeden waardoor het debat weer op de voorgrond is geraakt. In het kader van deze ontwikkelingen wil ik me in dit debat gaan begeven en hierbij stel ik de volgende vraag: op welke wijze beïnvloedt het gebruik van de smartphone als mobiel apparaat het sociale contact van de gebruiker met andere mensen in diens sociale omgeving? De keuze voor de smartphone als representant van mobiele apparaten is niet willekeurig maar juist welbewust gekozen, omdat deze naast de bel- en sms-functie vele andere 'apparaten' bevat zoals een mp3-speler, e-reader, spelletjescomputer, etc.

Voor de beantwoording van de onderzoeksvraag zijn er twee deelvragen gesteld. Het is interessant en noodzakelijk om te bepalen welke houding wordt aangenomen bij de introductie en ingebruikname van de smartphone. Wat is de receptie van het gebruik van de smartphone als mobiel apparaat op sociaal gebied van de gebruiker? Receptie houdt in dit geval in welke betekenis gegeven wordt aan het gebruik van de smartphone.

Daarnaast is het van belang om te kijken op welke wijze het gebruik van de smartphone wordt ondersteund in de urbane omgeving. Hoe worden gebruikers van de smartphone als mobiel apparaat in de stad gefaciliteerd?

De twee deelvragen worden beide apart behandeld waardoor er twee secties ontstaan. De eerste sectie behandelt visies over de sociale contacten tussen gebruikers en gedragingen door de gebruiker van de smartphone. Hierin komen verscheidene auteurs en onderzoekers aan die een objectieve of onderbouwd subjectieve betekenis geven aan het gebruik van mobiele apparaten. Enkele van deze visies dateren van voor de opkomst van de smartphone, omdat het belangrijk is een deel van de historische receptie te behandelen voor de gehele context. Het is van belang om de theorie aan de hand van de praktijk te illustreren. De tweede sectie behandelt daarom de voorzieningen die in de urbane ruimte aanwezig zijn waar sprake is van hybride ruimte, waar de fysieke ruimte en digitale ruimte elkaar overlappen volgens Adriana de Souza e Silva (2006). Eventuele verbanden kunnen gelegd worden tussen de faciliteiten in de stad en de sociale gedragingen van de gebruiker die in de eerste sectie zijn besproken.

Dit onderzoek draagt bij aan het gaande debat over de rol van mobiele technologieën en apparaten in de relatie tussen gebruikers in de westerse samenleving. De smartphone is een van de meest contemporaine ontwikkelingen en als representant van de hedendaagse mobiele apparaten zal dit onderzoek een aanvulling zijn op de reeds bestaande onderzoeken naar mobiele apparaten. In het ethisch debat positioneer ik mij met een kritische houding naar gebruik van mobiele apparaten dat leidt tot een isolement, ofwel *containment*. De aanname die hierbij gedaan wordt is dat door het gebruik van mobiele apparaten, met de smartphone als representant, de gebruiker meer sociale interactie heeft met anderen doordat de gebruiker altijd online is, ofwel *connection*.

1. Mobiele apparaten: receptie

“All around the world, the mobile has become associated with a handful of phrases which recur like samples in a global dance track. These include ‘on my way’, ‘on the bus’, ‘on the train’, and other answers to a question which is now so common that it has come to define the mobile age: ‘Where are you?’ If this is the perfect mobile question, the perfect mobile answer is ‘on the mobile’ (Plant, 2002: 29).”

Bovenstaand citaat komt uit het onderzoeksrapport *On the Mobile: The effects of mobile telephones on social and individual life* (2002) van dr. Sadie Plant, naar de sociale impact van de mobiele telefoon. Het geeft weer hoe een mobiel apparaat als de telefoon het mogelijk heeft gemaakt om altijd en overal bereikbaar te zijn. Mobiele apparaten zijn alle soorten mobiele technologieën die het mogelijk maken om op afstand te communiceren en te verbinden met het internet, waardoor gebruikers informatie onderling informatie uit kunnen wisselen terwijl ze navigeren door de urbane ruimte (De Souza e Silva, 2006).

De sociale impact op het leven van de gebruiker is vooral groot te noemen sinds de komst van mobiele telefoons uitgerust met een 3G-verbinding en in het bijzonder de komst van de smartphone. Tegenwoordig is er in elk straatbeeld een smartphone-gebruiker te vinden, constant verbonden met het internet en met diens vrienden, wat een utopisch beeld geeft van het altijd en overal bereikbaar en sociaal zijn. Een kritiek hierop wordt geuit in het boek *Alone Together* (2011) door sociologe Sherry Turkle, waarin Turkle zegt dat de samenleving juist minder sociaal naar elkaar toe is. Hierbij heeft Turkle veldonderzoek uitgevoerd door het gedrag van gezinnen en individuen te observeren en concludeert zij dat door altijd bereikbaar te zijn of een mobiel apparaat te gebruiken, de gebruiker zich minder sociaal gedraagt in de fysieke ruimte. Zo geeft Turkle het voorbeeld van een Amerikaans gezin rond etenstijd aan tafel, waarbij de vader aan het werk is via zijn laptop, de moeder aan het sms'en is met vriendinnen en de dochter aan het pingen, terwijl de zoon een game speelt op zijn telefoon.

In de komende paragrafen zullen de theorieën van enkele auteurs aan bod komen. Allereerst volgt de sociologische theorie van David Riesman (2001, eerst gepubliceerd in 1950) over sociale houdingen van de mens ten opzichte van dingen in de wereld, welke theorie zal worden toegepast in relatie tot de smartphone. Daarna volgen de waarnemingen van Mizuko Ito, Daisuke Okabe en Ken Anderson (2007) over *cocooning* en *camping*, waarnemingen over gedragingen ten opzichte van de fysieke omgeving.

1.1 The Lonely Crowd (David Riesman et al.)

De kritische blik van Turkle op het gebruik van mobiele apparaten is recent, maar de basis voor onderzoeken naar de impact van dingen op het leven stamt af uit de jaren '50 van de vorige eeuw, zoals gelegd door socioloog David Riesman. In zijn boek *The Lonely Crowd* (Riesman et al., [1950] 2001) nam hij drie soorten sociaal gedrag waar ten opzichte van de verhouding naar dingen in de wereld. Deze theorie van Riesman verschaft ons van een nuttig framework dat gerelateerd kan worden aan de verhouding tot de smartphone, deze theorie is reeds toegepast in relatie tot de mobiele telefoon door Plant (2002). Allereerst volgt de theorie van de houding van de mens in relatie tot de mobiele telefoon zoals Plant beschrijft. In navolging van Plant zal de theorie van Riesman daarna worden geïllustreerd in relatie tot de smartphone, er volgt echter een kanttekening.

Riesman onderscheidt de drie soorten gedrag en noemt ze *tradition-direction*, *inner-direction* en *other-direction*, waarbij *direction* de richting van het denkperspectief aangeeft. In *tradition-direction* denken mensen vanuit een traditioneel perspectief en leven zoals hun voorgaande generaties ook leefden. Volgens Plant is de traditionele mens is niet in staat om de dynamiek van het hedendaagse te volgen en ten opzichte van de mobiele telefoon is de houding zeer kritisch en negatief. De mobiele telefoon zou de rust verstoren en de grens tussen het privé- en publieke domein overschrijden. De mens die de *inner-direction* volgt, noemt Riesman als voorbeeld voor de maatschappij. Deze persoon is geneigd om zich aan de eigen principes te houden die deels voortkomen uit de opvoeding en deels uit de normen en waarden van de maatschappij. De *inner-directed* gebruiker van een mobiele telefoon schakelt deze uit op bijvoorbeeld belangrijke meetings, sociale bijeenkomsten met vrienden en neemt geen telefoontjes aan die privé-zaken betreffen wanneer de persoon zich in een publieke ruimte bevindt. Dit betekent dat de *inner-directed* persoon de fysieke ruimte belangrijker vindt dan de digitale ruimte: *"The inner-directed person does not yet accept the mobile mode of social life in which boundaries of time and space are renegotiated"* (Plant, 2002: 70). De *other-direction* houdt in dat een persoon zich afhankelijk voelt van anderen in de samenleving op basis van wat zij doen, wat zij dragen en wat zij kopen. Hierbij voelt de *other-directed* persoon zich graag verbonden met anderen en Plant noemt deze categorie personen, gebruikers van mobiele telefoons bij uitstek.

De smartphone is een remediatie van de mobiele telefoon. Remediatie wil zeggen dat eigenschappen van een oud medium door een zogenaamd 'nieuw' medium zijn opgenomen (Bolter & Grusin, 2000). Zo is de mobiele telefoon ook een remediatie van de huistelefoon te noemen. De vraag is nu in hoeverre de drie houdingen, toegepast door Plant op de mobiele telefoon, ook gelden voor de smartphone. De meest kenmerkende eigenschap en verandering van de mobiele telefoon ten opzichte van de

huistelefoon is de mobiliteit ervan, waarbij de huistelefoon plaatsgebonden was. Er is sprake van een verschuiving van plaats naar persoon. De verandering van plaatsgebondenheid naar een verhoogde mobiliteit veranderde veel ongeschreven regels, zoals het bellen rondom etenstijd en niet laat in de avond. Sinds de ontwikkeling van de mobiele telefoon zijn er vele jaren verstreken en de smartphone wordt niet slechts gezien als een telefoon waarmee je overal kunt bellen.

De tradition-directed persoon is niet geneigd om een mobiele telefoon of smartphone aan te schaffen en te gebruiken. Net zoals de receptie van de mobiele telefoon, zal de smartphone ook de rust verstoren en de grens tussen privé en publiek overschrijden. De inner-directed persoon heeft misschien een smartphone in bezit omdat het handig is voor het ophalen van email of een nieuws- of reis-app raadplegen maar houdt voornamelijk rekening met de fysieke ruimte en de sociale omgeving. De smartphone is hierdoor een medium bij uitstek voor de other-directed personen, het laat ze in een wereld leven met veel connecties en vriendschappen, hoewel deze misschien oppervlakkiger zijn dan de connecties en vriendschappen in kleinere getale van de traditionele en inner-directed personen. Een kanttekening die bij deze theoretische toepassing geplaatst kan worden, is het gegeven dat sinds het onderzoek van Plant al een decennium verstreken is en de mobiele telefoon de markt bijna volledig heeft veroverd. In dit licht lijken de tradition- en inner-direction tegenwoordig niet veel meer te bestaan. In het laatste marktonderzoek over smartphones, uitgevoerd door Telecompaper, blijkt zelfs dat meer dan de helft van alle Nederlanders een smartphone bezit (Emerce, 2012).

Er kan gesteld worden dat er een verschuiving heeft plaatsgevonden in de toepasbaarheid van de theorie van Riesman op mobiele telefoons en smartphones. De theorie zoals gebruikt door Plant is nog aannemelijk met betrekking tot de mobiele telefoon een decennium geleden, maar er lijkt door de statistisch aangetoonde populariteit van smartphones geen ruimte te zijn voor de tradition- en inner-direction houdingen. Tegenwoordig zijn er vooral other-directed gebruikers van smartphones, doordat de smartphone als medium en technologie precies in de levensstijl van de other-directed past. Het biedt ze een continue online verbinding met anderen en socialiteit. In Turkles kritiek is er impliciet alleen de other-directed gebruiker van mobiele apparaten te vinden en lijkt het door Riesman gestelde ideaal uit *The Lonely Crowd* van de inner-direction geheel te ontbreken, een jonge onderzoeker van het MIT Media Lab zei tegen Turkle: *“With it [...] it’s not just that I remember people or know more. I feel invincible, sociable, better prepared. I am naked without it. With it, I’m a better person (2011).”*

1.2 Cocooning & camping (Ito, Okabe & Anderson)

In het verlengde van de afwezigheid van de tradition- en inner-direction in Turkles boek, is er het door Mizuko Ito, Daisuke Okabe en Ken Anderson vastgestelde *cocooning*. In *Portable Objects in Three Global Cities: The Personalization of Urban Places* (2007) leggen Ito, Okabe en Anderson de nadruk op hoe mobiele apparaten mediëren tussen relaties van urbane ruimte en infrastructuren. Hierbij komen ze uit op drie manieren in de urbane ruimte waarbij mobiele apparaten, mensen, infrastructuren en locaties worden gecombineerd, te noemen *cocooning*, *camping* en *footprinting*. De drie begrippen zullen nu kort worden uitgelegd, hoewel alleen de begrippen *cocooning* en *camping* nader zullen worden uitgediept vanwege hun relevantie in dit onderzoek. De reden hiervoor is dat *cocooning* onder *containment* valt, wat een isolement inhoudt, en *camping* juist naar *connection* neigt. De deelnemers uit het onderzoek konden zich vaak terugtrekken door het gebruik van bijvoorbeeld hun mobiele telefoon wanneer zij alleen waren in locaties zoals treinen en cafés, ofwel *cocooning*. Wanneer deelnemers met hun mobiele apparaten zoals laptops naar cafés en bibliotheken toegingen om er te gaan werken of om hun hobby zoals website maken uit te oefenen, is er sprake van *camping*. Van *footprinting* is sprake als er sporen achterblijven van locaties waar de deelnemer is geweest. Dit is waarneembaar in de vorm van bijvoorbeeld klantkaarten en stempels die te vinden zijn in de portemonnee van de deelnemer.

Containment en isolement hebben als begrippen met name een negatieve connotatie. Turkles voorbeeld van het gezin dat wel bij elkaar in een fysieke ruimte zit, maar niet met elkaar bezig zijn vanwege de interesse in hun mobiele apparaten, benadrukt het negatieve oordeel dat mobiele apparaten gebruikers minder sociaal maakt. Ito, Okabe & Anderson beoordelen het isolement echter objectiever en hanteren hierbij de term *cocooning*, wat afschermend inhoudt. Eén van de onderzoeks-participanten stelt ook dat wanneer zij zich terugtrekt in de metro door muziek te luisteren op haar iPod, ze geen ongewenste gesprekken krijgt door mannen die de metro zien als een gelegenheid om vrouwen te versieren. Bijna alle participanten maakten gebruik van apparaten die ze afschermden van contact met de fysieke wereld en mensen die in dezelfde fysieke ruimte waren (p. 6). Deze waarneming is overeenkomstig met de visie van Turkle. Ito, Okabe & Anderson stellen echter vast dat het gebruik van mobiele apparaten met name diende om tijd te doden en op te vullen in locaties zoals het openbaar vervoer en andere plaatsen die voor de participant niet van belang waren voor echt sociaal contact.

Voortbouwend op het zojuist gestelde, kunnen we zeggen dat *cocooning* juist de

mogelijkheid biedt om op bepaalde locaties, vooral wacht- en reisruimtes, op digitale wijze sociaal te zijn. Zo is een metro misschien niet de meest geschikte plaats om sociaal contact te hebben met een medereiziger die een vreemde is, maar wel om een online bericht te sturen naar een vriend via de smartphone. De wachtruimte bij de huisartsenpraktijk of tandarts geeft de wachtende het gevoel dat het stil moet zijn, waarbij de smartphone de uitkomst is om met een spelletje of het lezen van het nieuws of email de tijd te passeren. Deze voorbeelden zijn ook vormen van fysiek sociaal isolement, maar de negatieve connotatie ervan is onnodig. Om deze reden is de kritiek van Turkle subjectief, haar cases bevatten allemaal locaties waar sociaal contact in de fysieke ruimte de norm is, zoals de eetkamer in het huis en het klaslokaal op school. Expliciet gezegd: containment is niet altijd sociaal wenselijk, maar ook zeker niet altijd tegen de normen en waarden van de maatschappij in. Daarnaast zijn er veel ongeschreven regels waaraan iedereen zich zou moeten houden, maar er is geen stabilisatie van normen en waarden betreffende het gebruik van mobiele apparaten zoals smartphones, omdat het nog een relatief jonge technologie is. De other-directed persoon zou misschien de eigenschappen van de inner-direction moeten bezitten om ook rekening te houden met de fysieke ruimte, terwijl deze op de smartphone digitaal aan het communiceren is met anderen. Of zoals Barry Wellman stelt: *"They are not being anti-social: the very fact of their conversation means they are socially connected. Rather, people's awareness and behavior are in private cyberspace even though their bodies are in public space (2002)."*

Het tweede begrip van Ito, Okabe & Anderson is camping. Onder de participanten waren er enkelen die hun mobiele apparaten meenamen naar een publieke locatie naar eigen keuze. Hier zetten zij hun persoonlijke werkomgeving of *encampment* neer. Het was niet zo alomtegenwoordig als bij cocooning, dit kwam door de basis van het werk dat de participanten deden. Camping wordt namelijk vooral gedaan door werknemers voor wie het niet vereist is om het werk op een vaste locatie uit te voeren. De participanten prefereerden een café, bibliotheek of coffeeshop als werkplaats boven hun eigen huis of kantoor. Bij cocooning wordt de fysieke omgeving als vijandig en ongewenst ervaren, maar bij camping zoekt men juist anderen op in een fysieke sociale omgeving (p. 10). Daarnaast tellen ambiance en voedselvoorziening ook mee als elementen waardoor sommige gebruikers van mobiele apparaten liever naar een meer *connected* locatie gaan.

2. MOBIELE APPARATEN: FACILITEITEN IN DE STAD

Niet alleen het sociale leven van de smartphone-gebruiker en diens sociale omgeving zijn aan veranderingen onderhevig sinds de opkomst van mobiele technologieën zoals aan het begin gesteld, de technologieën hebben ook de planning van de stad beïnvloed. Veel winkelketens en restaurants hebben een publiekelijk toegankelijke draadloos internet. In een voorbeeld van Dan Hill in zijn blog *cityofsounds: The street as a platform* (2008) zijn er ook gebruikers van mobiele apparaten te vinden in stadslocaties zonder een openbaar draadloos netwerk. Het komt veel vaker voor dat er steeds meer gebruikers zijn met een eigen draadloze verbinding, zoals het 3G-netwerk op hun tablets of smartphones, of een zogenaamde *dongel* die bekend is van netwerkprovider KPN. Er kan wederom gesteld worden dat men overal en altijd bereikbaar is, maar hoe beïnvloedt dit de sociale contacten tussen gebruikers in de stad? In de komende paragrafen wordt eerst de theorie over *networked individualism* van Barry Wellman (2002) besproken. Daarna volgen praktijkvoorbeelden waarin deze theorie en de begrippen cocooning en camping terugkomen in de stedelijke omgeving.

2.1 Networked individualism (Barry Wellman)

De eerder genoemde verschuiving van plaats naar persoon komt letterlijk terug in het artikel van Barry Wellman genaamd *Little Boxes, Glocalization and Networked Individualism* (2002). In het deel over de opkomst van genetwerkt individualisme noemt hij de verschuiving van *place-to-place* naar *person-to-person*: “*The Internet is changing this: People have individual Internet accounts accessible from any place* (p. 5).” Voor de opkomst van mobiele technologieën bevonden mensen zich in groepen, waarvoor Wellman in navolging van een lied van Malvena Reynolds uit 1963 *little boxes als* metafoor gebruikt: kleine gemeenschappen waarin mensen met elkaar verbonden zijn zoals thuis, het werk, de buurt of hun sportclub. De eerste stap van groep naar netwerk die Wellman maakt, is het uitleggen wat een netwerk anders maakt dan een groep. Een groep vormt zich door gedeelde specifieke gedeelde interesses of bloedbanden, maar een netwerk is meer verspreid en onsamenhangend. Sinds het aantal scheidingen in de afgelopen decennia is toegenomen, zijn netwerken groter geworden: er zijn nu naast echtgenoten ook ex-echtgenoten, er zijn meerdere schoonouders en misschien stiefkinderen.

Door de komst van computertechnologie met internet zijn deze netwerken nog groter geworden. De verandering van een plaatsgebonden omgeving naar een persoonlijke, draadloze omgeving staat het zijn van een genetwerkt individu toe met

meer netwerken dan ooit tevoren. Dit is te illustreren aan de hand van de sociale netwerk-app *Whatsapp*, gecreëerd voor de smartphone en mits er een internetverbinding is, op elke locatie te gebruiken. Deze app staat het toe om andere gebruikers van *Whatsapp* te contacteren als individu (enkel persoon) of mensen te adresseren binnen een gevormde groep. Er zijn meerdere groepsgesprekken die gevormd kunnen worden met telkens verschillende of dezelfde personen. Elk van deze groepsgesprekken vormt een netwerk en de gebruiker kan eenvoudig van het ene naar het andere netwerk gaan zonder een groepsgesprek op te heffen: *“People remain connected, but as individuals rather than being rooted in the home bases of work unit and household (Wellman, 2002: 5).”*

Wellmans notie van het genetwerkte individu bevat de angst dat door alle pluriforme en verschillende netwerken, de mens diens eigen identiteit kwijtraakt. Deze angst komt niet voort uit de gedachte dat een gebruiker meer van mobiele technologie verwacht en minder sociaal contact in de fysieke ruimte heeft, maar uit de gedachte dat de mobiele technologie de persoonlijke identiteit van de gebruiker overschaduwde. In een plaatsgebonden groep zoals thuis of op het werk, heeft een persoon een eigen rol: een rol als vader, of een rol als werknemer. Wellman stelt dat er een fragmentatie heeft plaatsgevonden in het persoonlijke leven van een persoon. Zo is er te stellen dat de gebruiker van een smartphone, wanneer deze *Whatsapp* gebruikt, zich in diverse digitaal verbonden milieus kan bevinden terwijl deze zich op het werk of thuis bevindt. Deze fragmentatie leidt ertoe dat een genetwerkt individu, die overal en altijd als persoon te bereiken is, niet alle personen in diens netwerken volledig kent omdat ook hun identiteiten versplinterd zijn. Niet alleen heeft de mens als gebruiker van mobiele technologie dan minder sociaal contact in de fysieke ruimte volgens Turkle, maar door het grote aantal netwerken en contacten kennen mensen binnen die netwerken elkaar ook minder goed.

2.2 Networked individualism, cocooning en camping in de stad

De stad en haar gebouwen waar bedrijven, winkels en restaurants in gevestigd zijn spelen goed in op de behoeftes van gebruikers van mobiele apparaten. Steden in Europa hebben een hoog aantal gratis wifi hotspots per inwoner, gesponsord door grote bedrijven. Maar ook ketens zoals coffeeshops *StarBucks* en het Nederlandse *Bijenkorf* en de *V&D* hebben wifi hotspots voor het winkelend publiek. Het restaurantgedeelte van winkels en coffeeshops krijgen een nieuwe functie erbij wat het eerdergenoemde camping aanmoedigt. Managers lunchen in de *Bijenkorf* terwijl ze het adres van het volgende winkelfiliaal opzoeken op hun smartphone of studenten bereiden samen een

presentatie voor op hun laptops in de StarBucks. Hotspots als faciliteit voor mobiele apparaten stimuleren het werken in een andere omgeving, een omgeving waar veel sociaal contact in de fysieke ruimte is.

Er is een Nederlands initiatief genaamd Seats2Meet dat sociaal netwerken in een fysieke ruimte aanmoedigt voor werknemers. Camping gaat hier een stap verder dan de waarneming van Ito, Okabe & Anderson (2007). Seats2Meet heeft onder andere een vestiging op het centrale station in Utrecht. De werkenden die er komen kunnen zichzelf voorzien in gratis koffie en thee. Er is een prettige ambiance om in te werken, maar men mag er niet alleen komen om te werken. De voorwaarde die Seats2Meet stelt is dat mensen zich er ook inzetten om hun netwerk te vergroten door andere mensen aan te spreken en visitekaartjes uitwisselen. Impliciet kan er gesteld worden dat Seats2Meet camping ook als een vorm van cocooning beschouwt, omdat er geen daadwerkelijke vorm van sociaal contact aanwezig is. Zo zijn werkende mensen binnen Seats2Meet niet alleen bezig met hun werk op de laptop, tablet of smartphone, maar worden ze gestimuleerd om verbonden te raken binnen het isolement van hun bezigheden.

De internetfaciliteiten die de stad aan haar inwoners en bezoekers biedt staan toe dat ze buitenshuis door kunnen gaan met hun bezigheden die ze anders thuis, op het kantoor of op school uitvoeren. Winkels en restaurants die hun bezoekers en gasten van gratis draadloos internet voorzien, promoten zichzelf als aantrekkelijke locatie om meer publiek te trekken. Daarnaast zijn er dus initiatieven zoals Seats2Meet om met een doelstelling de instelling van de bezoeker te veranderen van passieve werkende naar actieve netwerker.

3. CONCLUSIE

De gewaarwording van de controverse tussen enerzijds de bewering dat het gebruik van de smartphone als mobiel apparaat het sociale samenzijn met andere mensen in de sociale omgeving negatief beïnvloedt en anderzijds juist positief beïnvloedt, is een ethische kwestie. Hierbij heb ik verondersteld dat de gebruiker van mobiele apparaten meer sociale contacten heeft, omdat deze altijd online en altijd te bereiken is. De hoofdvraag in dit onderzoek is als volgt: op welke wijze beïnvloedt het gebruik van de smartphone als mobiel apparaat het sociale contact van de gebruiker met andere mensen in diens sociale omgeving? Het antwoord hierop is niet eenvoudig te formuleren, omdat er geen enkelvoudig antwoord is en er een uitleg vereist is.

Er is te stellen dat er tegenwoordig veel meer genetwerkt wordt op individueel

niveau, in plaats van dat men zich vooral in groepen begeeft die gevormd worden door de fysieke omgeving zoals thuis, werk en school. Dit is te zien aan de verschuivingen die gaande zijn in de gedragswaarnemingen van Riesman, tegenwoordig is de other-direction overheersend bij de gebruikers van smartphones. Gebruikers kiezen ervoor om altijd online te zijn zodat ze zelf altijd in verbinding staan met anderen en deel uit te maken van vele netwerken. Deze verschuiving is ook de verschuiving van plaats-naar-plaats naar persoon-naar-persoon te noemen, omdat de mobiliteit van gebruikers door onder andere de mobiele telefoon en de smartphone is toegenomen in de laatste decennia.

Als we ons in het debat begeven tussen isolement en verbinding, lijkt de scheidslijn tussen de twee erg dun. Dit komt door de negatieve connotatie van het terugtrekken, ofwel cocooning of containment. Binnen het isolement is het ook mogelijk in sociaal contact te staan met anderen, middels een chatgesprek op bijvoorbeeld de smartphone-app Whatsapp. Toch wordt dit vaak als tegen de normen en waarden van de maatschappij in gezien, wanneer iemand zich terugtrekt in een publieke ruimte waar ook andere mensen zich begeven. De te hanteren normen en waarden zijn echter onduidelijk, er is nog geen sprake van gemanifesteerde normen en waarden in een ruimte waar de fysieke en digitale ruimte elkaar overlappen. Voor auteurs als Sherry Turkle betekent het gebruik van mobiele apparaten dat gebruikers minder waarde hechten aan sociale contacten in de fysieke omgeving, terwijl er niet wordt gekeken naar het belang van de sociale contacten in de digitale omgeving. Tegelijkertijd is er ook te zien dat er initiatieven worden genomen om deze sociale contacten in de fysieke ruimte stimuleren. In het overwegend positief klinkende genetwerkt individualisme van Barry Wellman klinkt ook een angst door dat de gebruiker de eigen identiteit verliest door fragmentatie van de identiteit in de vele netwerken waar de gebruiker onderdeel van is.

De invloed van het gebruik van smartphones op de sociale contacten van een gebruiker in diens sociale omgeving is ambigu. Enerzijds kan de invloed als isolerend worden gezien, omdat de gebruiker zich vaak uit de fysieke sociale omgeving trekt en zich afschermt van de fysieke ruimte. Anderzijds kan de invloed als stimulans voor het netwerken beschouwd worden, omdat er sprake is van meer sociale contacten en meer gevormde netwerken in de digitale sociale ruimte. De voornaamste reden voor deze ambiguïteit is de verwarring die er bestaat over de al dan niet gemanifesteerde normen en waarden die men moet volgen wanneer een gebruiker van mobiele apparaten zich zowel in de fysieke ruimte als in de digitale ruimte bevindt. Er is dan uiteindelijk niet te stellen of er sprake is van een grotere invloed op isolement of verbinding: *it's between containment and connection*.

4. DISCUSSIE

Het debat over de invloed of invloeden tussen technologie en de mens is in dit onderzoek bekeken vanuit de sociologie, de gedragingen van de gebruiker, en de ruimte waarin de gebruiker zich begeeft. Een ethisch debat zoals dit heeft altijd te maken met enerzijds het 'goede' en anderzijds het 'kwade', wat resulteert in een onderscheid tussen *containment* en *connection*. Het sociologische veld biedt de mogelijkheid om verder onderzoek uit te voeren naar de betekenis van het netwerken in zowel de digitale als fysieke ruimte, ofwel de hybride ruimte. Hierbij wil ik aanraden om gebruik te maken van het idee *absent presence* van Kenneth J. Gergen in *The Challenge of Absent Presence* (2002). Met dit idee wordt naast de fysieke ruimte waarin een persoon zich begeeft, ook de 'andere' ruimte in beschouwing genomen. Gergen geeft hierin niet alleen het voorbeeld wanneer iemand op de computer zit – zowel fysiek als digitaal – maar ook het voorbeeld wanneer iemand een krant of boek leest. Die persoon bevindt zich dan in een fysieke ruimte, maar de persoon is dan tegelijkertijd afwezig, hoewel niet in de digitale ruimte: *"We are present but simultaneously rendered absent; we have been erased by an absent presence (2002: 227)."* Hoewel het niet alleen maar betrekking heeft tot bijvoorbeeld smartphones en cocooning, biedt het idee wel de mogelijkheid om een beter beeld te krijgen van wat wel en niet geaccepteerd is in de maatschappij qua normen en waarden. Het zou vragen kunnen beantwoorden waarom het meer wordt geaccepteerd dat men een boek in de trein leest, terwijl een persoon die constant aan het Whatsappen is in de trein minder wordt geaccepteerd, omdat het een grotere inbreuk op de normen en waarden lijkt te zijn.

Literatuur

- Bolter, J. D. & Grusin, R. (2000). *Remediation: Understanding New Media*. Cambridge, MA: The MIT Press.
- De Souza e Silva, A. (2006). From Cyber to Hybrid: Mobile Technologies as Interfaces of Hybrid Spaces. *Space and culture*, 9(3), 261-278.
- De Souza e Silva, A. (2006). Re-conceptualizing the mobile phone: From Telephone to collective interfaces. *Australian journal of emerging technologies and society*, 4(2), 108-127.
- Gergen, K. (2002). 'The challenge of absent presence'. In J. E. Katz & M. Aakhus (Eds) *Perpetual Contact: Mobile Communication, Private Talk, Public Performance* Cambridge University Press, Cambridge, MA, pp. 227-241.
- Hill, D. (2008). The street as platform. *City of Sound weblog*, <http://www.cityofsound.com/blog/2008/02/the-street-as-p.html>
- Ito, M., Okabe, D. & Anderson, K. (2007). *Portable Objects in Three Global Cities: The Personalization of Urban Places*.
- Plant, S. (2002). *On the mobile: The effects of mobile telephones on social and individual life: Motorola*.
- Power, M. R., & Horstmanshof, L. (2004). YYSSW (Yeah, yeah, sure, sure, whatever): keeping and supporting relationships through SMS text messaging. *Human Communication and Technology Communication, National Communication Association Annual Convention*, Chicago, Illinois.
- Riesman, D., Gitlin, T., Glazer, N. & Denney, R. (2001). *The Lonely Crowd: A Study Of The Changing American Character, Abridged And Revised Edition*. (originally published in 1950). Yale University Press.
- Turkle, S. (2011). *Alone Together: Why we expect more from technology and less from each other*. Basic Books.
- Wellman, B. (2002). Little Boxes, Glocalization, and Networked Individualism. *Digital Cities II: Computational and Sociological Approaches*, edited by Makoto Tanabe, Peter van den Besselaar, and Toru Ishida, pp 11-25. Berlin: Springer-Verlag.

Bronnen

- Emerce. (2012). "Helpt Nederlanders heeft een smartphone". *Emerce Online Business, Media & Marketing*. Geraadpleegd op 19 juni 2012 <http://www.emerce.nl/nieuws/helpt-nederlanders-heeft-smartphone>